

УДК 159.9(075.8)

ГУПАЛОВСЬКА В. А., СТРИЛЕЦЬ Н.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНИХ УСТАНОВОК МОЛОДІ

Проаналізовано особливості установок сучасної молоді стосовно сексуальності, їхні психологічні витоки. Розглянуто основні чинники формування сексуальних установок. Відзначено зміни, що відбулись у ставленні до сексуальності.

Ключові слова: сексуальність, установка, стереотип, стать, гендер.

Сексуальність – це складне соціокультурне явище, яке охоплює різні сфери психічного життя людини: відчуття, переживання, емоції, уяву, думки, мотиви, дії, вчинки – все те, що супроводжує її активність [10].

Сексуальність особистості ґрунтується на низці взаємопов'язаних чинників: на підставі біологічних характеристик (хромосомного набору, анатомічних особливостей зовнішніх і внутрішніх статевих органів, гормонального статусу, вторинних статевих ознак) у процесі психосексуального розвитку та соціалізації формується статева ідентифікація з урахуванням індивідуально-психологічних та соціальних чинників (особливості виховання, поведінкові стереотипи, прийняті у культурі, соціальній групі). Статева ідентичність охоплює віднесення людиною себе до певної статі та засвоєння і використання нею всього психосоціального комплексу інтерпретацій факту власної належності до статі, включаючи відчуття, емоції, судження, поведінку, які, на думку людини, притаманні її статі. Гендерна ідентифікація співвідноситься з особистісним та груповим сенсом належності до чоловічої і жіночої статі. Сексуальна поведінка і почуття людей похідні від норм і цінностей конкретних суспільств і культур і не можуть бути зрозумілі окремо від них.

Загальна тенденція, від якої залежать зрушення у сексуальній поведінці сучасних людей, – це видозміна традиційної системи гендерної стратифікації, різке ослаблення поляризації чоловічих і жіночих соціальних ролей. Дослідники зазначають, що гендерний поділ праці втрапив жорсткість і нормативність, багато соціальних ролей взагалі не диференціюються за статевою ознакою. Загальна трудова діяльність і спільне навчання значною мірою нівелюють відмінності у нормах поведінки і психології чоловіків і жінок. Зрозуміло, ця тенденція не абсолютна. Все ще існують переважно чоловічі і жіночі професії, зберігається відмінність чоловічих

і жіночих ролей у сім'ї і т. д. Проте такі відмінності все частіше сприймаються не як «природний закон», а як простий емпіричний факт чи наслідок індивідуальних відмінностей, необов'язково пов'язаних зі статтю. Головна тенденція сучасної культури – установка на розвиток індивідуальності особистості.

Норми сексуальної поведінки і відповідні моральні установки швидко змінюються. Різниця між старшими і молодшими за віком у цьому відношенні значуща. Молодь реалізує свої бажання і потреби не зовсім так, як робили у її віці батьки і діди, тому уявлення, засновані на досвіді минулих поколінь, часто не відповідають реальності та духові часу.

Молодь не тільки раніше дозріває, а й раніше починає статеве життя. Сучасні юнаки та дівчата раніше набувають сексуального досвіду; ці зміни охоплюють весь цикл психосексуального розвитку і всі форми сексуальної поведінки: від мастурбації до статевого акту. За типом своєї сексуальної поведінки вони випереджають своїх ровесників з минулих поколінь на 3–4 роки.

Об'єктом психологічного дослідження виступають сексуальні установки особистості. *Мета* полягає в узагальненні чинників формування сексуальних установок молоді.

Дівчата швидше розвиваються еротично, емоційно, а юнаки – сексуально. Дівчина досягає статевої зрілості раніше, ніж хлопець, однак, її потреба у статевому житті і здатність відчувати при цьому задоволення з'являється пізніше, рідко – спонтанно, як у чоловіка, після тривалого періоду інтимних стосунків. Дівчата раніше, ніж юнаки, починають ходити на побачення, цілуватися, уперше закохуватися. Проте дівчата пізніше, ніж юнаки, розпочинають конкретні сексуальні дії [14].

Якщо ж сексуальні дії і мають місце у дівчат, то їхня частота та інтенсивність (до 20 р.) майже вдвічі нижча, ніж у хлопців. Більшість дівчат (67 %) вважають неможливим секс без кохання

(у хлопців – 20 %). Чоловіки значно частіше вважають сексуальну спроможність показником своєї чоловічої гідності [5].

Існує думка, що чоловік сексуально прямолінійніший, він більш збудливий і статеві активніший, ніж жінка, значно частіше бере на себе активну роль у виборі партнерки, встановленні статевих контактів, у спонуканні до інтимності під час статевого акту. Тимчасова абстиненція для жінок не важка, а для чоловіків утримання – часто проблема. Однак, останнім часом дівчата стали активніші у сексуальних стосунках, часто стають їх ініціаторами. Вони активно заявляють про своє право на сексуальне задоволення, відкрито прагнуть цього. Примітно, що сучасна молодь часто позначає привабливу людину словом «сексуальний», говорячи «сексуальна/ий дівчина/хлопець».

Відомо, що у жінок частіше, ніж у чоловіків сексуальні розлади пов'язані зі строгим вихованням у дитинстві. Заборон у дівчаток більше, ніж у хлопців. Загалом у них більш розвинений романтичний, платонічний, еротичний потяг, ніж сексуальний. Спочатку у дівчат формується потреба у психологічному, емоційному контакті з обранцем, а лише пізніше – еротичний потяг. Чоловіча сексуальність залишається більш екстенсивною, предметною, не пов'язаною з емоційною близькістю, і часто переживається не як ставлення, а як завоювання і досягнення. Переважна більшість юнаків асоціює дорослість з початком сексуального життя [6].

Чоловіки та жінки, природно, по-різному ставляться до своєї сексуальності. Жінка розглядає її переважно з точки зору впливу, враження, яке вона справляє на чоловіків. Чоловік оцінює свою сексуальність у термінах здатності, спроможності, статевої сили. Жінці не притаманний страх імпотенції, неспроможності.

Гендер – цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим смислом жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду [2]. Гендерні відмінності формуються у процесі соціалізації – навчання ролі чоловіків і жінок, який відбувається від перших днів народження до статевозрілого віку, і меншою мірою – пізніше. На це впливають сімейне виховання, школа, взаємодія з іншими дітьми та ігрова активність. Розуміння відмінностей між статями формується, починаючи приблизно з дворічного віку [7].

Стать – біологічно зумовлений поділ людських індивідів на чоловіків та жінок. У більшості

організмів стать визначається набором специфічних статевих хромосом [3]. На відміну від біологічної статі, гендер виступає набором соціально-рольових самоідентифікацій (самовизначень), які можуть збігатися з біологічними статеворольовими стереотипами чи суперечити їм.

При збігу біологічних статеворольових стереотипів із гендером поведінка може бути охарактеризована як нормативна. За відсутності такого збігу є підстави вести мову про гендерні інверсії.

Стереотип – це схематичне уявлення про певний соціальний об'єкт, наділений високою стійкістю. Базою для стереотипу слугує нестача інформації, що призводить до фіксації випадкових ознак об'єкта. Крім того, стереотипи тісно пов'язані з емоційною стороною сприйняття і можуть викликати як позитивні, так і негативні емоції. Стереотипи формують основу для упередження, негативних установок щодо конкретного індивіда [8].

Статеві стереотипи відображають уявлення про жіночість-мужність і стосуються перш за все антропометричних характеристик. У масовій свідомості існують переконання, що жінки нижчі на зріст, мають меншу масу тіла, вузькі плечі та широкий таз, меншу м'язову силу. До психофізіологічних характеристик, що диференціюють у масовій свідомості чоловіків від жінок, належать: агресивність, домінантність, упевненість у собі, незалежність, сміливість, грубість, активність і логічність мислення чоловіків.

Установкою вважають певний напрям особистості, стан готовності, тенденцію до певної діяльності, здатної задовольнити якісь потреби людини. На відміну від мотиву, тобто свідомого спонукання, установка мимовільна і не усвідомлюється самим суб'єктом. Проте саме вона визначає його відношення до об'єкта і спосіб його сприйняття. У системі установок непомітно для самої людини акумулюється її попередній життєвий досвід, настрої її соціального середовища [11].

Стереотипи – невід'ємний елемент буденної свідомості. Він акумулює певний стандартизований колективний досвід людини у процесі навчання і спілкування з іншими, допомагає їй орієнтуватися у житті і певним чином спрямовує поведінку. Стереотип може бути істинним і хибним. Він може викликати і позитивні емоції і негативні. Його сутність у тому, що він висловлює ставлення, установку соціальної групи до певного явища [5].

Сексуальна установка – готовність, схильність до певних сексуальних дій; стан внутріш-

ньої, неусвідомлюваної готовності суб'єкта оцінково чи поведінково реагувати певним чином на об'єкти дійсності чи на інформацію про них. Виокремлюють механоцентричну установку – установку на техніку статевого акту; оргазмоцентричну – установку на оргазм; екстазоцентричну установку – налаштованість на отримання задоволення [1; 14].

Різні автори по-різному визначають поняття упередження. Б. Берельсон і Г. Стейнер розглядають упередження як «ворожу установку стосовно етнічної групи або до її членів» [за 4, с. 67]. Упередження розглядають також як несприятливу установку щодо об'єкта, яка має тенденцію бути вкрай стереотипною, емоційно зарядженою і нелегко піддається зміні під впливом протилежної інформації. Отже, це – негативна, несприятлива установка до групи або її індивідуальних членів; вона характеризується стереотипними переконаннями; установка впливає більше з внутрішніх процесів свого носія, ніж із фактичної перевірки властивостей групи, про яку йде мова.

Прикладом сучасного упередження може бути все частіша інтерпретація проявів чоловічої/жіночої дружелюбності і теплоти як виявів гомосексуальності. Це свідчить про більш широку тенденцію до інтерпретації і позначення різних емоційних проявів як сексуальних, тобто можна говорити про загальну «сексуалізацію» масової свідомості.

Якщо спробувати проаналізувати походження цього явища, то серед соціалізаційних інститутів, які беруть участь у формуванні будь-яких соціальних умінь, сім'я перестав відігравати провідну роль. Витоками такої «сексуалізації» у масовій свідомості молоді є спілкування з однолітками та вплив засобів масової інформації. Зокрема дослідники давно говорять про «сексуалізацію» у рекламі. Якщо пік масового захоплення сексуальною приманкою у рекламі США припадає на 60–70-ті роки ХХ століття, то в інформаційному просторі країн СНД ця тенденція лише набуває розмаху.

Соціокультурний напрямок вивчення сексуальності пов'язаний з етнографічними дослідженнями, а також теоріями Т.Пірсона та Р.Бейлса, Р.Коллінза та М.Мід, які звертаються до відмінностей у виконанні статевих ролей [10]. Згідно з теорією американських соціологів Т.Пірсона та Р.Бейлса, чоловіче життя у своїй основі «інструментальне»: чоловіки підтримують зв'язки між родиною і зовнішнім світом, матеріально забезпечують родину. Життя жінки

«експресивне» – вона регулює відносини у родині, піклується про неї та емоційно підтримує близьких. При цьому роль дружини розглядається з точки зору здатності жінки народжувати дітей й опікуватися ними.

Р.Коллінз розробив іншу теорію, яка пояснює диференціацію так званих гендерних ролей. Він вважає, що сексуальна нерівність зумовлена конфліктом між домінуючою групою (чоловіками) і залежною групою (жінками). При чому виникнення цієї нерівності він пов'язує з тим, що чоловіки фізично сильніші за жінок і чинили на них сексуальний тиск. У наш час міра залежності жінок визначається двома чинниками: матеріальна залежність та цінність жінки як власності, що підлягає обміну. Свою теорію Р.Коллінз називає теорією конфлікту. Проте її ще можна назвати теорією обміну, тому що здоров'я жінки, її освіта, здатність заробляти поза домом лише підвищують її вартість при обміні і допомагають претендувати на вибір більш привабливого партнера [10].

Сексологи відмічають, що жіночі сексуальні реакції більше, ніж чоловічі, залежать від психологічних чинників (настрою, емоцій, нюансів відносин і т.п.). На думку І.С. Кона, серед причин, які обмежують жіночу сексуальність, важливе місце посідають антисексуальні установки, пуританське виховання у дитинстві, відсутність своєчасного набуття знань щодо особливостей статевої поведінки, примітивна сексуальна техніка чоловіка, який не приділяє необхідної уваги любовним ласкам і т. ін. При усуненні цих чинників сексуальність жінки може перевищувати чоловічу, що відображено у динаміці сексуальності у розвинених європейських країнах протягом другої половини ХХ століття [7].

Негативне ставлення до сексуальності, власне жінкам чи приписувалось їм протягом ХІХ-початку ХХ століття, викликане нерівними рольовими позиціями статей у сексуальних відносинах, на що вказував В. Райх: «Сексуальна мораль, пронизана власницькими інтересами, перетворила у щось цілком природне таку ситуацію, у якій чоловік «володіє» жінкою, жінка ж, «віддається» чоловікові. А так, як оволодіння має під собою честь, у той час як віддатися означає принизитись, у жінок сформувалось боязливе ставлення до статевого акту» [12, с. 38]. У міру ослаблення релігійних установок і посилення ролі жінок у громадському житті розвинених країн, їхнє становище стало змінюватися. Якщо у 20-ті роки майже дві третіх американок жалілись на надмірну сексуальну активність своїх

чоловіків, то у 80-ті роки хотіли б рідше мати сексуальні відносини лише 5 % [10]. Ю. Щербатих зазначає, що саме жінки тепер часто є ініціаторами статевого акту. Однак, багато жінок усього світу жаліються на психологічну нечутливість чоловіків, які стурбовані лише власними переживаннями і приділяють мало уваги сексуальному задоволенню та відчуттям жінки [16].

Ще однією особливістю осіб жіночої статі є їхня здатність до множинного оргазму, тобто одразу після одного оргазму вона може відчувати другий, тоді як чоловік, за рідкісними винятками, після еякуляції деякий час не реагує на сексуальну стимуляцію, при цьому у цей період у нього різко знижується не лише фізіологічна здатність до повторного статевого акту, але і його психологічне бажання.

З віком сексуальне бажання у обох статей слабшає, що також пов'язано зі станом здоров'я і низкою соціокультурних чинників (стан у шлюбі, матеріальне благополуччя, культурні установки і т.д.), причому ці фактори у чоловіків і жінок найчастіше різні. Чоловіки переживають зниження сексуального бажання негативно, сприймаючи його як розлад. Багато жінок так не думають. Наприклад, у шведському національному опитуванні лише 47% жінок з низьким сексуальним бажанням сприймали це як щось хворобливе [6]. Можемо припустити, що відповідаючи на запитання анкети, чоловіки і жінки, відповідно до існуючих гендерних стереотипів, одні перебільшують, а інші применшують свої сексуальні бажання. Спеціальне дослідження показало, що відкриті, контрольовані свідомістю і неявні установки у цьому випадку нерідко розходяться. Тим не менш, жіноче ставлення до сексуальності і на несвідомому рівні залишається більш негативним, ніж у чоловіків [5].

Таким чином, джерелами сексуальних установок молоді є: 1) фізіологічні особливості та можливості чоловічого та жіночого організму; 2) уявлення молодих людей про ці особливості та можливості, які часто не відповідають реальності; 3) особливості соціалізації (пуританське виховання, нестача інформації про сексуальність, батьківські заборони та ін.); 4) специфіка отриманої інформації про сексуальність, оцінкові судження і приклад однолітків та референтної групи; 5) гендерна стратифікація соціуму та суспільні гендерні стереотипи.

Дж. Маккі та А. Шеріфс дійшли висновку, що типово чоловічий образ – це набір рис, пов'язаний з соціально необмеженим стилем поведінки, компетенцією та раціональними здібностями,

активністю й ефективністю. Типово жіночий образ, навпаки, включає соціальні та комунікативні уміння, теплоту та емоційну підтримку. У переліку цих рис особливо цікавим є той факт, що чоловікам приписують рису «вільно говорити про секс з іншими чоловіками» [6].

Н.О. Смахтіна вважає важливою характеристикою жіночої сексуальності наявність у її структурі інфантильних за походженням елементів, які потім стають несвідомими настановами особистості. Соціальне походження сексуальності та її витоки, вважає дослідниця, треба шукати у первинних стосунках з матір'ю та батьком [13].

Отже, сім'я як приклад чоловічо-жіночих стосунків та джерело емоційного досвіду та виховання є, безперечно, важливим джерелом формування статевої самосвідомості, статевої ролі та психосексуальної орієнтації, сексуальних установок особистості.

Д. Мані вважає, що процес психосексуального розвитку починається з моменту зачаття. Онтогенезу передуює пренатальний період розвитку сексуальності, у процесі якого відбувається формування статі (на генетичному, гонадному та морфологічному рівнях) і структур мозку, відповідальних за сексуальну поведінку (статева диференціація мозку). Цікавою є теорія «карти кохання» Д. Мані, згідно з якою образ ідеального партнера (коханого/коханої) формується у дитячому віці (5–8 років) і з часом ця несвідома матриця лише доповнюється більш конкретизованими характеристиками та образами.

Образ ідеальної партнерки спочатку зорієнтований на зовнішні ознаки і є сукупністю еротично значущих для людини якостей, проте юнак може закохатися у дівчину, схожу на його ідеал не за всіма, а тільки за кількома ознаками. Зміцнення установки відбувається в еротичних гетеросексуальних контактах: танці, обійми, поцілунки, тілесні ласки [3].

У стереотипах маскулінності і фемінності простежується зв'язок з соціальними реаліями: ототожнення фемінної сексуальної позиції з підлеглим, а маскулінної – з панівним становищем. Існує глибока асиметрія у принципах опису та критеріях оцінки чоловіків і жінок: чоловік трактується зазвичай як активний, культурний початок, а жінка – як пасивна, природна сила. Чоловіки сприймаються й оцінюються головним чином за своїм статусом, родом занять, соціальними досягненнями, а жінки – у системі сімейно-родинних відносин як сестри, дружини і матері. В описах жінок підкреслюються такі риси, як: плодючість, сексуальність, материнство, власти-

вості темпераменту, характеру, зовнішності. Крім того, як персоніфікація природного начала, жінка часто розглядається порушницею соціального порядку, втіленням безладності, хаосу. Властивості, що приписують жінкам або чоловікам, залежать також від їх конкретної соціальної ролі. Тісніше за все вони пов'язані з сімейно-родинними відносинами – чи відноситься особа до категорії матерів (батьків), дружин (чоловіків) чи дочок (синів). Разом з тим, чоловік бачить у жінці матір, сестру чи дочку. Не будучи сексуальними об'єктами, ці жінки є дружніми, своїми, близькими. Зведений та усереднений стереотип жінки є похідним від обох цих рольових систем і тому неминуче суперечливий [15].

Жінки класифікують чоловіків за принципом можливості чи неможливості сексуальних відносин з ними. Чоловіки, з якими жінка може мати сексуальний зв'язок, її реальні чи потенційні чоловіки, виступають у її очах як небезпечна, чужа сила, якою потрібно хитро керувати, використовуючи свої вміння у приготуванні і розподілі їжі, а іноді – і свої сексуальні можливості [12]. Навпаки, чоловіки, з якими статевий зв'язок неможливий, – сини, батько, брати – розглядаються як дружнє начало, можливі джерела підтримки і допомоги. Однак «сексуальний» принцип класифікації чоловіків жінками не збігається з категоризацією за принципом сімейно-групової належності.

Двоїстість категоризації ускладнює жінкам формування таких стійких і поляризованих стереотипів як чоловік і батько, так само як і чоловікам – дружини і матері.

Традиційний ідеал жіночності зобов'язує жінку бути ніжною, красивою, м'якою, ласкавою, проте у той же час пасивною і залежною, даючи змогу чоловікові почувати себе відносно неї сильним й енергійним.

Ці якості і сьогодні високо цінуються, будуючи ядро чоловічого еталону жіночності. Проте у жіночій самосвідомості з'явилися нові риси: щоб бути з чоловіком на рівних, жінка повинна бути розумною, енергійною, заповзятою, тобто мати властивості, які раніше вважалися монополією чоловіків. Контактувати з такою жінкою чоловікові набагато цікавіше, проте водночас і важче. У різних ролях вона виглядає і відчуває себе по-різному, вимагаючи диференційованого до себе ставлення. Це створює певні соціально-психологічні труднощі.

У сучасному суспільстві зазнав змін стереотип маскулітності. «Сучасна маскулітність» ставить інтелект вище фізичної сили, допускає про-

яв ніжності і душевної тонкості, вимагає приборкання «грубих» почуттів і поривань і т. д. Проте ці нормативні очікування суперечливі, а їх співвідношення неоднакове у різних соціальних середовищах і на різних етапах життєвого шляху.

Ослаблення поляризації образів маскулітності і фемінності змушує суспільство більш толерантно ставитися до індивідуальних варіацій у цьому питанні. У всі часи було чимало чоловіків і жінок, індивідуальності яких не вкладалися у жорсткі рамки статевих стереотипів.

Глибокі зміни відбуваються у розвитку культури сучасного українського суспільства. Перш за все, це – крах традиційних антисексуальних установок і їх псевдонаукового обґрунтування. Інтелекція, а слідом за нею й інші верстви суспільства перестають бачити у сексуальності щось ганебне і нище. Реабілітована еротика знаходить різноманітне вираження як у масовій, так і у «високій» культурі: літературі, кіно чи образотворчому мистецтві [9].

Розширення діапазону сексуальних переживань, що символічно відображена у культурі, – частина процесу перебудови тілесного канону і канону мовної пристойності, які ствердилися на початку нового часу. Послабшали культурні заборони проти оголеності: достатньо згадати еволюцію купальних костюмів та інших видів одягу. Розширилися межі мовної пристойності, деякі слова, які ще недавно вважалися нецензурними, увійшли у широкий обіг. У цьому можна углядіти ознаки падіння моралі. Проте можливість обговорювати раніше замовчуване означає, що люди перестали боятися даних явищ, стали вільніше ставитися до них.

Зміна ставлення до тіла пов'язана з загальною зміною ставлення до емоцій. На противагу вікторіанській установці на придушення емоцій сучасна культура, включаючи наукову психологію, підкреслює цінність саморозкриття і користь емоційної чутливості. «Виховання почуттів» у сьогоднішньому розумінні – вміння не тільки контролювати і підпорядковувати почуття розуму, проте і виражати свої почуття, слухатися веління серця.

З ослабленням традиційних ірраціональних страхів протиставлення душі і тіла, табу щодо тілесних переживань, сексуальну насолоду і чуттєвість визнають позитивною соціальною і культурною цінністю, якою вона завжди була у повсякденній свідомості, тепер вона включається не тільки у побутову, але й у високу культуру.

Отже, жіноче рівноправ'я і радикальна видозміна статево-рольових норм і стереотипів ро-

бить проблематичними багато традиційних уявлень про природу статі та сексуальності. Це збільшує різноманітність стилів сексуального життя і розширює межі свободи вибору молоді.

Список використаних джерел

1. Говорун Т.В. Стать та сексуальність: Психологічний ракурс / Т.В.Говорун, О.М.Кікінежді. — Тернопіль: Нова книга — Богдан, 1999. — 383 с.
2. Гуревич І.М. Соціальна психологія здоров'я/ І.М. Гуревич. — СПб.: Вид-во Санкт-Петербурзького Університету, 1999. — 174 с.
3. Діденко С.В. Психологія сексуальності і сексуальних стосунків/ С.В.Діденко. — К., 2003. — 164 с.
4. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины/ Е.П. Ильин. — СПб.: Питер, 2003. — С. 253 — 294.
5. Ильин Е.П. Пол и гендер/ Е.П. Ильин. — СПб.: Питер, 2010. — 372 с.
6. Келли Г.Ф. Основы современной сексологии/ Г.Ф.Келли. — СПб.: Питер, 2000. — 385 с.
7. Кон И. Мужская сексуальность по данным массовых опросов/ И. Кон// Андрология и генитальная хирургия. — 2007. — № 4. — С. 19—28.
8. Кочарян А.С. Личность и половая роль: Симптомом-комплекс маскулинности/фемининности в норме и патологии/ А.С.Кочарян. — Х.: Основа, 1996. — 127 с.
9. Кравець В. П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді/ В. П. Кравець. — К.: Київська правда, 2000. — 688 с.
10. Мастерс У.Г. Основы сексологии (HUMAN SEXUALITY) / Мастерс У.Г., Джонсон В.Є., Колодни Р.К.; [Пер. с англ.]. — М.: Мир, 1998. — 342 с.
11. Мани Дж., Ориентация / Дж.Мани, П. Такер // Сексология (хрестоматия). — СПб: Питер, 2001. — 512 с.
12. Райх В. Сексуальная революция/ В. Райх. — СПб-М., 1997. — 205 с.
13. Смахтіна Н.О. Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності: автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.01. / Н.О.Смахтіна. — Харків, 2011. — 22 с.
14. Хубер Д. Теория гендерной стратификации / Д. Хубер // Антология гендерной теории. — Минск: ПроPILEI, 2000. — С. 78—92.
15. Шнабль З. Мужчина и женщина: интимные отношения / З.Шнабль. — Кишинев, 1990. — 110 с.
16. Щербатых Ю.В. Психология любви и секса/Ю.В.Щербатых. — М.: Изд-во Эксмо, 2004. — 608 с.

ГУПАЛОВСКАЯ В. А., СТРИЛЕЦЬ Н.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЕКСУАЛЬНЫХ УСТАНОВОК МОЛОДЕЖИ

Проанализированы особенности установок современной молодежи относительно сексуальности, их психологические истоки. Рассмотрены основные факторы формирования сексуальных установок. Отмечены изменения, которые произошли в отношении к сексуальности.

Ключевые слова: сексуальность, установка, стереотип, пол, гендер.

GUPALOVSKAYA V. A. STRILETS N.

PSYCHOLOGICAL ESPECIALLY SEXUAL ATTITUDES OF YOUNG PEOPLE

Analyzed features of modern youth attitudes about sexuality, their psychological roots. Considered the basic factors of sexual attitudes. Marked changes that have occurred in relation to sexuality.

Keywords: sexuality, attitude, stereotypes, sex, gender.

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2013 року.

УДК 159.9

ДИДУХ М. Л.

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕТОДИ ТА СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ ЕТНІЧНОЇ ІНДИВІДУАЦІЇ

У статті провідними методами тренінгу етнічної індивідуалізації визначені методи групової дискусії, психодрами, міфодрами, арт-терапії та рольові і сюжетні ігри. У якості аналітичної складової тренінгового процесу рекомендується застосовувати методи вільних асоціацій, ампліфікації, роботи зі сновидіннями та продуктами активної уяви.

Ключові слова: тренінг, міфодрама, психодрама, індивідуалізація.

Тренінги, що сприяють процесу етнічної індивідуалізації, включають у себе елементи міфодрами, юнгіанської психодрами, рольової гри та арт-терапії. Їхньою метою є надання учасникам можливості у безпечних умовах тренінгової групи усвідомити патерни поведінки, зумовлені проявами етнічного несвідомого, приєднатись до

тих міфологем, що сприяють особистісному зростанню та творчо переосмислити та проявити почуття, які виникають у наслідок дотику до власних архетипічних образів.

Міфодрама [2] є одним з різновидів соціодрами. Класична соціодрама спрямована на розкриття, усвідомлення та опрацювання індивіду-